

WŁODZIMIERZ GŁODOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

e-mail: wlg@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0003-1783-7045

Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego

Restrictions on judicial enforcement regarding farm components
after amendments to the Code of Civil Procedure

Limiti posti all'esecuzione giudiziaria
di beni facenti parte di una azienda agricola
dopo la modifica del Codice di procedura civile

After the amendment to the Code of Civil Procedure, the issue of restrictions on the enforcement proceedings regarding to farm components is regulated by the new provisions of Articles 829¹–829⁵ of the CCP. The aim of the considerations is to assess the correctness of the solutions applied by the legislator and to interpret these regulations taking into account the requirements of the enforcement practice. In conclusion, the author stated, *inter alia*, that the new regulations are basically correct. However, it would be appropriate to introduce a correct term „animal or movable property” to Article 829⁴ of the CCP and to make an identical regulation in the provisions restricting the execution relating to farm components in the CCP and Article 8a of the Act on enforcement in administration.

Keywords: enforcement privilege, subjective restriction on enforcement, farmer, farm holding, chamber of agriculture

Dopo la modifica del Codice di procedura civile, la questione di limiti posti all'esecuzione giudiziaria di beni di un'azienda agricola è regolata da nuove disposizioni contenute negli art. 829¹–829⁵ del Codice di procedura civile. L'articolo si propone di valutare la correttezza delle soluzioni adottate dal legislatore e di proporre un'interpretazione delle regolazioni tenendo conto delle esigenze dell'azione esecutiva. Nella parte conclusiva, l'autore afferma, tra l'altro, che, sostanzialmente, le nuove regolazioni sono corrette. È opportuno, tuttavia, postulare di introdurre una corretta espressione riguardo a „animali o beni mobili” nell'art. 829⁴ del Codice di procedura civile e di proporre un'identica regolazione nelle

disposizioni, contenute nel Codice di procedura civile, che riguardano limiti posti all'esecuzione in esame, e in quelle dell'art. 8a della legge sull'esecuzione amministrativa.

Parole chiave: privilegi esecutivi, limiti oggettivi all'esecuzione, agricoltore, azienda agricola, camera di agricoltura

Uwagi wstępne

W sądowym postępowaniu egzekucyjnym występują dwa rodzaje ograniczeń egzekucji. Są to ograniczenia podmiotowe wyłączające prowadzenie egzekucji przeciwko określonej grupie osób oraz znajdujące w praktyce częstsze zastosowanie ograniczenia przedmiotowe wyłączające spod egzekucji określone składniki majątku dłużnika. Ograniczenia podmiotowe przysługują osobom legitymującym się immunitetem egzekucyjnym, oznaczającym brak władczej kompetencji państwa do prowadzenia egzekucji przeciwko określonej osobie¹. Treść immunitetu egzekucyjnego sprowadza się zatem do zakazu prowadzenia egzekucji w określonych sprawach przeciwko określonym osobom².

Ograniczenia przedmiotowe w egzekucji sądowej mogą wynikać z tytułu wykonawczego lub z mocy samego prawa, które to sytuacje określone są w przepisach art. 829–839 Kodeksu postępowania cywilnego³ (Dział V: Ograniczenia egzekucji). Przepisy te zawierają enumeratywnie wymienione przypadki wyłączeń spod egzekucji określonych składników majątku dłużnika egzekwowanego. Wyłączenia te mają zastosowanie jedynie w przypadku egzekucji świadczeń pieniężnych.

Ograniczenia przedmiotowe egzekucji są wyjątkiem od określonej w art. 803 k.p.c. zasady przyznającej wierzycielowi uprawnienie do żądania zaspokojenia wierzyciela ze wszystkich części majątku dłużnika, gdyż względem wierzyciela odpowiada on całym swoim majątkiem⁴. Przepisy te dotyczą wyjątków, a zatem nie mogą być interpretowane rozszerzająco⁵.

¹ P. Grzegorzcyk, *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 327.

² Ibidem, s. 328.

³ Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550, dalej: k.p.c.).

⁴ Zob. F. Zedler, *Glosa do uchwały SN z dnia 30 maja 1996 r.*, III CZP 56/96, LEX nr 385888057.

⁵ E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1998, s. 261; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, LEX/el. 2023.

Uregulowane w art. 829–839 k.p.c. ograniczenia przedmiotowe egzekucji sądowej stanowią normy *ius cogens*⁶, a dłużnik nie może się zrzec wobec jakiegokolwiek podmiotu uprawnień z nich wynikających⁷. Natomiast organ egzekucyjny jest zobligowany brać pod uwagę ograniczenia przedmiotowe egzekucji z urzędu, i to w każdym stanie postępowania egzekucyjnego. W przypadku wystąpienia prowadzenia egzekucji z naruszeniem takiego ograniczenia organ egzekucyjny na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. powinien z urzędu umorzyć postępowanie egzekucyjne w części dotyczącej wyłączonych spod egzekucji składników majątku dłużnika. Umorzenie takie może nastąpić również na wniosek dłużnika⁸. Istnieje także możliwość wydania przez sąd egzekucyjny zarządzenia nakazującego komornikowi usunięcie uchybień powstałych na skutek zajęcia niezgodnego z prawem⁹.

Ograniczenia egzekucji z przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne pierwotnie były uregulowane w rozporządzeniach wykonawczych na podstawie aktualnie uchylonego art. 830 k.p.c., w których minister sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem rolnictwa i ministrem finansów określał, jakie przedmioty należące do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne nie podlegają egzekucji. Wydane zostały trzy takie rozporządzenia w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji sądowej: z 18 maja 1966 r.¹⁰, 16 maja 1996 r.¹¹ i 5 lipca 2017 r.¹² Każde z nich w swojej treści odpowiadało ówczesnym realiom społecznym i gospodarczym.

Problematyka tych ograniczeń egzekucji ujęta jest obecnie w przepisach art. 829¹–829⁵ k.p.c. Celowe wydaje się zatem dokonanie oceny prawdziwo-

⁶ F. Zedler, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, t. II: *Postępowanie egzekucyjne (art. 738–843 k.p.c.)*, Toruń 1995, s. 209.

⁷ H. Pietrkowski, *Art. 829. Ograniczenia przedmiotowe*, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V: *Postępowanie egzekucyjne*, LEX/el. 2016.

⁸ J. Jagieła, *Art. 824. Umorzenie z urzędu*, w: A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. IV: *Komentarz. Art. 730–1095(1)*, Legalis 2020.

⁹ H. Pietrkowski, *Art. 829. Ograniczenia...*

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 maja 1966 r. w sprawie określenia przedmiotów, należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji sądowej (Dz.U. Nr 21, poz. 138), dalej: rozporządzenie I.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 16 maja 1996 r. w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji sądowej (Dz.U. Nr 63, poz. 300), dalej: rozporządzenie II.

¹² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 5 lipca 2017 r. w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji (Dz.U. poz. 1385), dalej: rozporządzenie III.

wości zastosowanych przez ustawodawcę rozwiązań oraz próby wykładni tych regulacji dla potrzeb praktyki egzekucyjnej.

1. Nowe regulacje kodeksowe

Od 10 stycznia 2022 r. zaczęła obowiązywać ustawa z 2 grudnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹³. Od tego momentu regulacja problematyki wyłączeń składników gospodarstwa rolnego spod egzekucji została przeniesiona w całości do Kodeksu postępowania cywilnego jako przepisy art. 829¹–829⁴ k.p.c. Ustawa ta jednocześnie uchyliła art. 830 k.p.c., stanowiący podstawę do wydawania rozporządzeń wykonawczych przez ministra sprawiedliwości. Warto zaznaczyć, że w ustawie tej ustawodawca zawarł również przepis intertemporalny – jej art. 2, stanowiący, że do egzekucji z inwentarza żywego lub przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe.

Projekt tej ustawy zainspirowany został postulatem nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego zawartym we wniesionej do Senatu petycji indywidualnej¹⁴, co spowodowało stworzenie senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego. Senat uznał, że rozporządzenie jest aktem normatywnym, które ma służyć jedynie wykonaniu ustawy, a nie ją zastępować, oraz odniósł się do kwestii zakresu szczegółowości samej ustawy, wskazując, że im bardziej regulacja ustawowa dotyczy kwestii podstawowych dla pozycji jednostki (podmiotów podobnych), tym szersza musi być regulacja ustawowa i tym mniej miejsca pozostaje dla odesłań do aktów wykonawczych¹⁵. W uzasadnieniu projektu powołano się również na art. 1 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt¹⁶, wskazując, że w polskim porządku prawnym zwierzęta – jako istoty żyjące, zdolne do odczuwania cierpienia – nie są uznawane za rzeczy, podczas gdy art. 830 k.p.c., na gruncie którego wydawane były w tej kwestii rozporządzenia przez ministra sprawiedliwości, wspomina jedynie o przedmiotach.

¹³ Ustawa z 2 grudnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 2289).

¹⁴ Petycja nr P9-43/19 z 14.09.2019 r., https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k9/petycje/p94319/369_zm.kpc_egzekucja_rolnika_43.pdf [dostęp: 10.09.2023].

¹⁵ Uzasadnienie senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1225), <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/94EEB46E95F4B-786C12586E300435122/%24File/1225-uzas.docx>. s. 2 [dostęp: 9.09.2023].

¹⁶ Ustawa z 21 sierpnia 1997. o ochronie zwierząt (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1580).

Należy także zwrócić uwagę na art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, który przewiduje, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie. Trybunał Konstytucyjny w odniesieniu do tego przepisu wskazał, że im bardziej regulacja ustawowa dotyka zagadnień leżących u podstaw pozycji jednostki (podobnych podmiotów), tym szersza powinna być regulacja ustawowa i tym mniej miejsca pozostaje na odniesienia do aktów wykonawczych¹⁷. Ponadto Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 92 ust. 1 Konstytucji RP dopuszcza stosowanie rozporządzeń tylko na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie mającego charakter szczegółowy pod względem podmiotowym, przedmiotowym i treściowym¹⁸ oraz że konsekwentnie należy przyjąć, iż brak stanowiska ustawodawcy w jakiejś sprawie, przejawiający się w nieprecyzyjności upoważnienia ustawowego, musi być interpretowany jako nieudzielenie w danym zakresie kompetencji normodawczej¹⁹. Artykuł 830 k.p.c. nie był zatem regulacją poprawną.

Treść wprowadzonych do Kodeksu postępowania cywilnego przepisów zasadniczo powieliła treść rozporządzenia III, uwzględniając konieczne zmiany o charakterze terminologicznym i redakcyjnym. Wprowadzono także szereg modyfikacji o charakterze organizacyjnym, np. nastąpiło wydłużenie z 14 do 21 dni terminu wyznaczonego izbom rolniczym na wydanie opinii w przedmiocie zasadności wyłączenia spod egzekucji nadwyżki inwentarza żywego bądź przedmiotów w liczbie większej, niż wynika to z części przepisów art. 829¹ k.p.c. Nie wprowadzono natomiast istotnych zmian co do zakresu przedmiotowych ograniczeń egzekucji.

Z kolei w treści tej ustawy nie znalazł się odpowiednik § 5 rozporządzenia III określający, że regulacji wyłączenia spod egzekucji nie stosuje się w razie równoczesnego skierowania egzekucji do wszystkich nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika. Funkcjonowanie tego uregulowania pod rządami art. 840 k.p.c. uzasadniane było faktem, że skierowanie egzekucji do wszystkich nieruchomości dłużnika prowadzi do faktycznej likwidacji gospodarstwa rolnego, co czyni niezasadnym utrzymywanie ograniczeń egzekucji²⁰. Także perspektywa utraty całego gospodarstwa rolnego czyni bezprzedmiotowym stosowanie wyłączeń

¹⁷ Wyrok TK z 31 marca 2009 r., K 28/08, LEX nr 520581248.

¹⁸ Czego nie spełniał art. 830 k.p.c.

¹⁹ Wyrok TK z 7 listopada 2000 r., K 16/00, LEX nr 16886833.

²⁰ M. Komarowska, *Nowe rozporządzenie określające przedmioty należące do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, które nie podlegają egzekucji*, „Studia Iuridica Agraria” 2017, t. XV, s. 178.

mających na celu umożliwienie dłużnikowi dalsze prowadzenie tej części gospodarstwa, która nie została zlicytowana²¹. Uwzględniając tę argumentację oraz fakt, że takie brzmienie k.p.c. istotnie ograniczyło możliwość efektywnego zabezpieczenia przez banki należności rolniczych oraz negatywnie wpływa na wycenę zabezpieczeń ekspozycji kredytowych wobec rolników, co powoduje ograniczenie kredytowania z uwagi na trudności w ustanowieniu zabezpieczenia²², uchwalona została ustawa z 27 stycznia 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego²³. Wprowadziła ona art. 829⁵ k.p.c. stanowiący, że przepisów art. 829¹–829⁴ k.p.c. nie stosuje się w razie równoczesnego skierowania egzekucji do wszystkich nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika.

2. Rolnik prowadzący gospodarstwo rolne jako dłużnik egzekwowany

W art. 829¹ k.p.c. ustawodawca wymienia zwierzęta i rzeczy niepodlegające egzekucji, gdy dłużnikiem egzekwowanym w tym postępowaniu egzekucyjnym jest rolnik prowadzący gospodarstwo rolne. Dłużnik ten musi być zatem rolnikiem, który ponadto prowadzi (a nie tylko posiada) gospodarstwo rolne. Istnieje więc konieczność łącznego spełnienia dwóch przesłanek, gdyż ograniczenia przedmiotowe egzekucji dotyczą jedynie elementów majątku dłużnika egzekwowanego – gospodarstwa rolnego, który musi być jednocześnie rolnikiem prowadzącym to gospodarstwo.

W polskim systemie prawnym nie istnieje legalne określenie pojęcia rolnika o charakterze uniwersalnym, jak ma to miejsce np. w przypadku określenia przedsiębiorcy (art. 43¹ k.c.). W prawodawstwie zarówno krajowym, jak i unijnym pojęcie rolnika jest szeroko wykorzystywane, przy czym w większości aktów prawnych bez jednoznacznego zdefiniowania, a w niektórych zostały zawarte wprost klasyczne definicje legalne, mające jednak zastosowanie tylko do tych poszczególnych regulacji prawnych²⁴. Przesądza to o zindywidualizowanej interpretacji tego pojęcia z perspek-

²¹ Wyrok WSA w Warszawie z 3 grudnia 2015 r., IV SA/Wa 2408/15, Legalis nr 1776339.

²² Stanowisko NPB z 28 stycznia 2022 r. do druku nr 1938 IX kadencji, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/C75A2296C4CA4EF1C12587DD003E05B9/%24File/1938-002.pdf> [dostęp: 10.09.2023].

²³ Ustawa z 27 stycznia 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 366).

²⁴ P. Wojciechowski, w: M. Korzycka (red.), *Instytucje prawa rolnego*, Warszawa 2019, s. 266.

tywy różnych aktów prawnych²⁵. Ustawodawca zawarł więc w różnych aktach prawnych kilka niezależnych od siebie zakresowo definicji rolnika²⁶, czego konsekwencją jest tłumaczenie pojęcia „rolnik” w każdym przypadku indywidualnie, przy jednoczesnym uwzględnieniu charakteru postanowień i przedmiotu regulacji oraz specyfiki spraw regulowanych przez konkretne akty prawne²⁷ dotyczące pewnych wycinkowych zakresów działalności.

W polskim prawie można wskazać definicję rolnika indywidualnego, zawartą w ustawie z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego, bądź rolnika jako osoby fizycznej, zawartą w ustawie z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników²⁸. Definicje te nie mają jednak zastosowania do określenia dłużnika egzekwowanego w art. 829¹ k.p.c. W przepisie tym mowa o „rolniku” bez żadnych ograniczeń, a zatem określenie to nie może być zawężane do pojęcia rolnika będącego osobą fizyczną, a tym bardziej rolnikiem indywidualnym z definicji skonstruowanej dla ograniczenia obrotu nieruchomościami rolnymi.

Z brzmienia przepisu art. 829¹ k.p.c. oraz uzasadnienia projektu ustawy wprowadzającej ten przepis nie wynika wola ustawodawcy zawężenia pojęcia rolnika wyłącznie do rolnika będącego osobą fizyczną. Analogiczna sytuacja występowała zresztą także w czasie obowiązywania art. 830 k.p.c., za wyjątkiem najstarszego rozporządzenia I, w którym mowa była o ograniczeniach egzekucji występujących „[w] razie skierowania egzekucji sądowej przeciwko indywidualnemu rolnikowi...”. Ponieważ ustawodawca nazywa dłużnika, wobec którego toczy się egzekucja, „rolnikiem” bez dodatkowych określeń, należy przyjąć, że uregulowania te dotyczą podmiotu prowadzącego gospodarstwo rolne bez względu na formę prawną tego podmiotu²⁹.

W tej sytuacji zastosowanie może mieć ustawa z 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności³⁰ stwierdzająca, że

²⁵ A. Klich, w: K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *System postępowania cywilnego*, t. 8: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021, s. 768.

²⁶ B. Jeżyńska, *Przedsiębiorca rolny we współczesnym ustroju rolnym*, w: P. Litwiniuk (red.), *Kwestia agrarna. Zagadnienia prawne i ekonomiczne*, Warszawa 2016, s. 209.

²⁷ A. Klich, w: K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *System postępowania...*, s. 766.

²⁸ Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 208).

²⁹ Tak też W. Głodowski, *Ograniczenia egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2008, nr 2, s. 267 (pod rządami rozporządzenia II).

³⁰ Ustawa z 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 885).

rolnikiem jest podmiot w rozumieniu art. 3 pkt 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z 2 grudnia 2021 r.³¹

Przepis ten definiuje rolnika jako osobę fizyczną lub prawną bądź grupę osób fizycznych lub prawnych, bez względu na status prawny takiej grupy i jej członków w świetle prawa krajowego, których gospodarstwo jest położone na obszarze objętym zakresem terytorialnym stosowania traktatów, określonym w art. 52 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 349 i 355 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, oraz które prowadzą działalność rolniczą określoną przez państwa członkowskie zgodnie z art. 4 ust. 2 rozporządzenia 2021/2115.

Należy zatem przyjąć, że „rolnik”, o którym mowa w art. 829¹ k.p.c., to osoba fizyczna lub prawna bądź grupa osób fizycznych lub prawnych, bez względu na status prawny takiej grupy i jej członków, prowadzący działalność rolniczą w ramach gospodarstwa rolnego. Fakt, że w polskim rolnictwie zdecydowanie dominują gospodarstwa rolne prowadzone przez rolników indywidualnych, nie oznacza, że przywilejów egzekucyjnych mogą być pozbawione prowadzące gospodarstwo rolne spółki z o.o. bądź grupy producenckie.

Warunkiem zastosowania ograniczeń egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego jest to, aby gospodarstwo było prowadzone przez rolnika. Gospodarstwo musi być więc zatem funkcjonujące, natomiast z przepisów nie wynika, aby musiało to być gospodarstwo towarowe o określonym poziomie produkcji. Można zatem stwierdzić, że w przypadku gospodarstwa rolnego prowadzonego przez rolnika – osobę fizyczną wyłącznie w celu samozaopatrzenia spełnione są także w tym przypadku wymogi ustawowe³². Natomiast samo posiadanie lub własność gospodarstwa rolnego nie mogą być kwalifikowane jako jego prowadzenie, jeżeli nie wiąże się z nimi wykonywanie działalności rolniczej, co obejmuje również podejmowanie decyzji dotyczących prowadzenia działalności rolniczej w tym gospodarstwie³³.

W Kodeksie cywilnym definicja gospodarstwa rolnego została zawarta w art. 55³ k.c., w myśl którego za gospodarstwo rolne uważa się grunty

³¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z 2 grudnia 2021 r. ustanawiającego przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013 (Dz.Urz. UE L Nr 435), s. 1.

³² W. Głodowski, *Ograniczenia egzekucji...*, s. 267.

³³ Wyrok WSA w Poznaniu z 24 kwietnia 2014 r., II SA/Po 93/14, LEX nr 1500398.

rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Ma ona charakter przedmiotowy, choć wymaga ponadto, aby grunty rolne i leśne stanowiły całość gospodarczą, a zatem zawiera także element funkcjonalny. Ustawodawca nie wymaga przy tym, aby grunty mogące być uznane za gospodarstwo rolne spełniały określoną normę obszarową. Pod pojęciem inwentarza wchodzącego w skład gospodarstwa rolnego należy rozumieć wykorzystywane do prowadzenia gospodarstwa rolnego i przez to wchodzące w skład tego gospodarstwa maszyny i narzędzia (inwentarz martwy) oraz zwierzęta (inwentarz żywy)³⁴. Z kolei prawa i obowiązki związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego to wierzytelności i długi wynikające ze stosunków prawnych łączących osobę prowadzącą gospodarstwo rolne z innymi podmiotami w związku z uprawianiem działalności rolniczej³⁵. Brak któregośkolwiek z wymienionych składników nie pozbawia automatycznie istniejącej zorganizowanej całości gospodarczej przymiotu gospodarstwa rolnego, chyba że uniemożliwia to prowadzenie działalności w zakresie produkcji rolnej³⁶.

Rolnikiem prowadzącym gospodarstwo rolne jest podmiot, który sprawuje władztwo nad masą majątkową wykorzystywaną na cele rolnicze, w skład której wchodzi grunt i inwentarz. Niezbędnym elementem jest przy tym sprawowanie władztwa nad gruntem w jakiegokolwiek formie – posiadania, użytkowania, własności czy też współwłasności. W szczególności brak inwentarza żywego lub martwego nie stoi na przeszkodzie w uznaniu dłużnika za rolnika³⁷.

Przedmiotem egzekucji są zasadniczo składniki gospodarstwa rolnego, o ile są tak wyodrębnione, że mogą być przedmiotem samodzielnego obrotu, a zatem budynki i urządzenia trwale związane z gruntem, mające charakter części składowych gruntu, jak również drzewa i inne rośliny od chwili zasadzenia lub zasiania nie mogą być samodzielnie przedmiotem egzekucji

³⁴ R. Budzinowski, *Koncepcja gospodarstwa rolnego w prawie rolnym*, Poznań 1992, s. 96.

³⁵ Ibidem, s. 81; R. Budzinowski, *Pojęcie gospodarstwa rolnego według kodeksu cywilnego (rozważania na tle art. 553 k.c.)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, z. 3, s. 61.

³⁶ Wyrok NSA z 20 września 1991 r., II SA 669/91, LEX nr 10260; wyrok NSA z 15 marca 1995 r., SA/Gd 3078/94, LEX nr 23859.

³⁷ A. Kościółek, *Art. 829¹ k.p.c.*, w: A. Olaś (red.), *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz. Cz. III*, Legalis 2023.

w zakresie egzekucji świadczeń pieniężnych³⁸. Wyjątkowo przedmiotem egzekucji może być gospodarstwo rolne jako całość, a nie jego poszczególne składniki. Ma to miejsce w egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego (art. 1064¹⁴–1064²³ k.p.c.).

Definicja zawarta w art. 55³ k.c. ma charakter ogólny i prawidłowo określa gospodarstwo rolne, które musi być prowadzone przez rolnika dla uzyskania ograniczeń przedmiotowych egzekucji określonych w art. 829¹ k.p.c.

Warto zaznaczyć, że w literaturze występuje także błędny pogląd odmienny³⁹, iż wyłączeniu spod egzekucji podlegają przedmioty rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne spełniające warunki z definicji zawartej w art. 2 ust. 2 ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego⁴⁰, określającej, że gospodarstwem rolnym jest gospodarstwo w rozumieniu Kodeksu cywilnego, w którym istnieje powierzchnia rolna albo łączna powierzchnia nieruchomości rolnych o obszarze nie mniejszym niż 1 ha. Skoro jednak z k.p.c. nie wynika zawężenie pojęcia gospodarstwa rolnego do posiadającego określony areał, to takie twierdzenie jest nieuzasadnione.

3. Ograniczenie egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego określone w art. 829¹ k.p.c.

W obecnym stanie prawnym ograniczenia egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego określone są w art. 829¹ k.p.c. (enumeratywnie wymienione zwierzęta i rzeczy), 829² § 1 k.p.c. (nadwyżka inwentarza żywego ponad stado podstawowe oraz przedmioty, określone w art. 829¹ pkt 6, 8, 11–13 i 15 k.p.c. ponad ilości określone w tych przepisach) i 829³ k.p.c. (zwierzęta hodowlane przy braku nabywcy spełniającego warunki ustawowe).

W sytuacji, gdy dłużnikiem jest rolnik prowadzący gospodarstwo rolne, egzekucji zgodnie z art. 829¹ k.p.c. nie podlegają enumeratywnie wskazane w 16 punktach w tym artykule zwierzęta i rzeczy. Istotą tego wyłączenia spod egzekucji sądowej jest możliwość ciągłości funkcjonowania gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika, więc wyłączenie obejmuje w szczególności zwierzęta, ruchomości i nieruchomości funkcjonalnie niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarstwa rolnego⁴¹.

³⁸ W. Głodowski, *Ograniczenia egzekucji...*, s. 260.

³⁹ Tak A. Adamczuk, *Art. 829(1)*, w: M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. II: *Art. 478–1217*, LEX/el. 2022.

⁴⁰ Ustawa z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2569).

⁴¹ K. Flaga-Gieruszyńska, *Art. 8291 k.p.c.*, w: K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2022.

Wyłączenia te dotyczą stada podstawowego takich zwierząt gospodarskich, jak bydło mleczne, bydło mięsne, koni, kóz, owiec, świń, drobiu, zwierząt futerkowych oraz innych gatunków stanowiących podstawę produkcji zwierzęcej w gospodarstwie rolnym dłużnika; zwierzęta gospodarskie, poza stadem podstawowym, w drugiej połowie okresu ciąży i w okresie odchowu potomstwa oraz źrebięta do 6 miesięcy, cielęta do 4 miesięcy, jagnięta do 3 miesięcy, prosięta do 2 miesięcy i koźlęta do 5 miesięcy; stado użytkowe drobiu, co do którego zawarto umowę na dostawę ptaków z tego stada lub produktów pochodzących od tych ptaków; zwierzęta futerkowe, co do których hodowca zawarł umowę na dostawę skór tych zwierząt; rodziny pszczoły pszczoły miodnej (*Apis mellifera*) wraz z zasiedlonymi przez te rodziny ulami (zwierzęta).

Egzekucji nie podlegają również podstawowe maszyny, narzędzia i urządzenia rolnicze, w liczbie niezbędnej do pracy w gospodarstwie rolnym dłużnika, w tym ciągniki rolnicze z maszynami i sprzętem współpracującym, samobieżne maszyny rolnicze niezbędne do uprawy, pielęgnacji, zbioru i transportu ziemiopłodów; silosy na zboża i pasze; zapasy paliwa i części zamienne, niezbędne do normalnej pracy ciągnika i maszyn rolniczych, na okres niezbędny do zakończenia cyklu produkcyjnego; materiał siewny, zboże i inne ziemiopłody niezbędne do siewów lub sadzenia w gospodarstwie rolnym dłużnika, w ilości niezbędnej w danym roku gospodarczym; zapasy opału na okres 6 miesięcy; nawozy, środki ochrony roślin oraz środki wspomagające uprawę roślin, w ilości niezbędnej na dany rok gospodarczy dla gospodarstwa rolnego dłużnika; zapasy paszy i ściółki dla inwentarza wymienionego w art. 829¹ pkt 1–4 k.p.c. do najbliższych zbiorów; podstawowy sprzęt techniczny, niezbędny do zakończenia cyklu danej technologii produkcji w przypadku gospodarstwa specjalistycznego (rzeczy ruchome).

Ograniczeniem egzekucji objęte są także zaliczki na poczet dostaw produktów rolnych oraz budzące kontrowersje wyłączenia zawarte w pkt 15 – budynki gospodarcze i grunty rolne, niezbędne do hodowli zwierząt w proporcji uzależnionej od wielkości stada podstawowego i niezbędnej nadwyżki inwentarza oraz w pkt 16 – budynki gospodarcze magazynowe, składowe, przechowalnie oraz szklarnie, tunele foliowe i inspekty do prowadzenia produkcji roślinnej w gospodarstwie rolnym dłużnika wraz z wyposażeniem.

W kwestii samej konstrukcji katalogu wyłączeń przepis nie zawiera wyraźnie określonej liczby zwierząt gospodarskich zwolnionych spod egzekucji. W konsekwencji organ egzekucyjny każdorazowo będzie podejmował de-

cyję, jak należy rozumieć „stado podstawowe” czy „budynki i grunty rolne niezbędne do hodowli tego stada”, w odniesieniu do konkretnych okoliczności faktycznych sprawy. Podobna sytuacja ma miejsce w następnie użytych przez ustawodawcę określeniach nieostrych, takich jak „w ilości niezbędnej” czy „podstawowy sprzęt techniczny”. Należy przyjąć, że w takim przypadku dokonanie odpowiedniej oceny należy do organu egzekucyjnego, który powinien przy tym brać pod uwagę aktualne przeciętne zapotrzebowanie na przedmioty danego rodzaju w konkretnej sytuacji gospodarczej⁴².

W praktyce takie rozwiązanie ze względu na brak precyzyjnej definicji może być źródłem trudności dla komorników, którzy muszą indywidualnie oceniać, jakie przedmioty są niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego. Uwagę na ten problem zwracała już Krajowa Rada Komornicza⁴³. Wydaje się jednak, że ze względu na różnorodność gospodarstw rolnych oraz cele regulacji, w przypadku trudności w ustaleniu zakresu danego określenia czy braku specjalistycznej wiedzy z zakresu rolnictwa, komornicy powinni posiłkować się opinią biegłego na podstawie art. 813 k.p.c.⁴⁴ Przy zastosowaniu takiego rozwiązania legislacyjnego postawiono na kwestię elastyczności i pozwolono na uwzględnienie specyfiki danego gospodarstwa, profilu jego działalności czy istniejącego w tym gospodarstwie poziomu technologicznego⁴⁵. Przy czym k.p.c. nie odnosi się do wielkości gospodarstwa w zakresie areałów, a do jego potencjału ekonomicznego oraz zdolności do prowadzenia produkcji rolnej⁴⁶.

Organ egzekucyjny powinien z urzędu brać pod uwagę te przedmiotowe wyłączenia. Ma on obowiązek ustalenia w danej sprawie egzekucyjnej, które ze składników majątku dłużnika nie podlegają egzekucji z uwagi na ich wymienienie w art. 829¹ k.p.c. Na decyzję komornika w przedmiocie wyłączenia spod egzekucji przysługuje skarga na czynności komornika (art. 767 k.p.c.).

⁴² A. Kościółek, *Art. 829¹ k.p.c.*, w: A. Olaś (red.), *Kodeks...*; A. Nowak, *Ograniczenia egzekucji z przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne (art. 830 k.p.c.)*, „Przeгляд Prawa Egzekucyjnego” 2018, nr 8, s. 79.

⁴³ Stanowisko Krajowej Rady Komorniczej z 30 listopada 2016 r. w przedmiocie projektu rozporządzenia w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//517/12291854/12388291/12388294/dokument267191.pdf> [dostęp: 12.09.2023].

⁴⁴ A. Adamczuk, *Art. 829(1)*, w: M. Manowska (red.), *Kodeks...*

⁴⁵ M. Komarowska, *Nowe rozporządzenie...*, s. 176.

⁴⁶ Uzasadnienie projektu rozporządzenia III, nr wykazu Rządowego Centrum Legislacji: B303, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs/517/12291854/12388315/dokument298401.pdf>, s. 8–9 [dostęp: 9.09.2023].

W przypadku zajęcia składników gospodarstwa rolnego podlegających wyłączeniu postępowanie w tym zakresie (a zatem w całości lub części) podlega obligatoryjnemu umorzeniu z urzędu. Ten obowiązek działania z urzędu nie wyłącza jednak możliwości złożenia przez dłużnika do organu egzekucyjnego prowadzącego egzekucję wniosku o umorzenie tego postępowania w stosownym zakresie. Zaniechanie przez komornika wydania postanowienia o umorzeniu postępowania stanowi podstawę skargi na czynności komornika⁴⁷. Na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. sąd z urzędu może także wydać komornikowi zarządzenie nakazujące usunięcie uchybień powstałych na skutek skierowania egzekucji do zwierząt i przedmiotów wyłączanych spod tej egzekucji.

4. Dalsze ograniczenia egzekucji

Ustawodawca niezależnie od ograniczeń egzekucji określonych w art. 829¹ k.p.c. wprowadził także dalsze ograniczenia. Zgodnie z art. 829² § 1 k.p.c. egzekucji nie podlegają nadwyżka inwentarza żywego ponad stado podstawowe oraz przedmioty, o których mowa w art. 829¹ pkt 6, 8, 9, 11–13 i 15, ponad ilości wymienione w tych przepisach, jeżeli komornik, po zasięgnięciu opinii izby rolniczej właściwej ze względu na położenie gospodarstwa rolnego dłużnika, uzna je za niezbędne do prowadzenia tego gospodarstwa. Celem tej regulacji jest uelastycznienie przepisów określających przedmiotowy zakres ograniczeń egzekucji prowadzonej przeciwko rolnikowi prowadzącemu gospodarstwo rolne i dostosowanie niezbędnych ograniczeń egzekucji do ochrony konkretnych gospodarstw z uwzględnieniem specyfiki prowadzonej w nich produkcji⁴⁸.

Te rozszerzenia przedmiotowego zakresu ograniczeń egzekucji skierowanej przeciwko rolnikowi prowadzącemu gospodarstwo rolne są wyłączeniami z mocy prawa i ma tu miejsce jedynie ustalenie zakresu danego zwolnienia dokonywane w opinii izby rolniczej⁴⁹. Opinia izby rolniczej oraz opinia biegłego są jedynie ocenami ewentualnego spełnienia przez zajęte mienie przesłanki do wyłączenia go spod egzekucji.

Zajęcie nadwyżek ponad normy określone w art. 829¹ k.p.c. jest w prowadzonej egzekucji jak najbardziej dozwolone, lecz po zajęciu komornik wstrzymuje się z dalszymi czynnościami egzekucyjnymi względem nadwyż-

⁴⁷ Uchwała SN z 26 lutego 1969 r., III CZP 131/68, LEX nr 883.

⁴⁸ M. Komarowska, *Nowe rozporządzenie...*, s. 177.

⁴⁹ A. Kościółek, *Art. 829² k.p.c.*, w: A. Olaś (red.), *Kodeks...*

ki inwentarza żywego ponad stado podstawowe oraz przedmiotów, o których mowa w art. 829¹ pkt 6, 8, 9, 11–13 i 15 k.p.c.

Komornik zgodnie z art. 829² § 2 zd. pierwsze k.p.c. w terminie 3 dni od dokonania zajęcia występuje do izby rolniczej, właściwej względu na położenie gospodarstwa rolnego dłużnika, z wnioskiem o wydanie, w terminie 21 dni od dnia doręczenia tego wniosku, stosownej opinii do określenia, czy te zwierzęta oraz przedmioty są niezbędne do prowadzenia gospodarstwa dłużnika. Do wniosku tego komornik ma obowiązek załączyć odpis protokołu zajęcia składników majątku dłużnika oraz informację o łącznej wysokości dochodzonych od dłużnika należności.

Izba rolnicza ma według aktualnych uregulowań 21 dni (w rozporządzeniu III było tylko 14 dni) na wydanie opinii. Termin ten jest terminem ustawowym, a zatem nie może być przez komornika przedłużany ani skracany. Sporządzenie opinii po terminie nie powoduje natomiast jej nieważności i może być ona użyta przez komornika. Mimo braku określenia tego w ustawie wydaje się, że izba może wystąpić do komornika o dalsze informacje przez niego posiadane oraz zwrócić się do rolnika – dłużnika egzekwowanego o złożenie wyjaśnień w sprawie. Wydłużenie tego terminu przez ustawodawcę należy ocenić pozytywnie. Umożliwia to terminowe sporządzenie opinii w często skomplikowanej sprawie.

Po złożeniu wniosku do izby rolniczej, zgodnie z art. 829² § 2 zd. trzecie k.p.c., do czasu wydania opinii komornik wstrzymuje się z dokonaniem czynności egzekucyjnych dotyczących nadwyżki inwentarza żywego ponad stado podstawowe. Wstrzymanie się komornika z dalszymi czynnościami egzekucyjnymi w tej sytuacji jest zasadniczo obligatoryjne. Istnieje jednak wyjątek, gdy w stosunku do zajętych zwierząt dłużnik nie podejmie się ich dozoru. W takim przypadku pierwszeństwo zastosowania będzie mieć przepis art. 864 § 2 pkt 2 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli zajęto inwentarz żywy, a dłużnik odmówił zgody na przyjęcie go pod dozór, to komornik sprzedaje zwierzęta bezpośrednio po ich zajęciu.

Zgodnie z art. 829² § 3 k.p.c. opinia izby rolniczej nie stanowi informacji w rozumieniu art. 761 § 1¹ k.p.c., a zatem informacji, której komornik może żądać od organów administracji publicznej i innych podmiotów, co jest zastrzeżeniem słusznym, ponieważ opinia izby jest opracowaniem ocennym, a nie prostą informacją – zbiorem danych potrzebnych organowi egzekucyjnemu. Ustawodawca wyłączył w tej sytuacji zastosowanie przepisu art. 762 k.p.c., a więc możliwości zastosowania grzywny. W obecnym stanie prawnym nie istnieją zatem sankcje przymuszające izbę do wywiązania się z obowiązku sporządzenia opinii.

Na podstawie opinii izby rolniczej, która ma dla komornika zasadniczo charakter wiążący⁵⁰, gdy opinia ta jest negatywna, komornik w sprawie zajętych zwierząt lub rzeczy uznaje, że nie są one niezbędne do prowadzenia tego gospodarstwa, i przystępuje do dalszych czynności egzekucyjnych wobec nich. Jednak w przypadku, gdy opinia jest pozytywna, izba stwierdza, że zajęcie obejmuje niezbędne do prowadzenia tego gospodarstwa zwierzęta lub rzeczy, wówczas zgodnie z art. 829² § 6 k.p.c. komornik uznaje nadwyżki inwentarza żywego ponad stado podstawowe oraz przedmioty, o których mowa w art. 829¹ pkt 6, 8, 9, 11–13 i 15 k.p.c., za niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego dłużnika i umarza postępowanie egzekucyjne w tym zakresie. Jest to kolejna określona w k.p.c. szczególna podstawa do umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu⁵¹. Należy zaznaczyć, że opinia izby rolniczej może także potwierdzać niezbędność części zajętych zwierząt i rzeczy do prowadzenia tego gospodarstwa, co skutkuje tylko częściowym umorzeniem postępowania w ocenianym zakresie zajęcia.

W uzasadnionych przypadkach, gdy pojawią się wątpliwości co do treści opinii, o której mowa w § 1, komornik może powołać biegłego na okoliczność ustalenia dopuszczalnego zakresu zajęcia (829² § 4 k.p.c.), a w razie ewentualnych rozbieżności między opinią izby rolniczej a opinią biegłego komornik związany będzie wskazaniami biegłego (art. 829² § 5 k.p.c.)⁵².

Z kolei w art. 829³ k.p.c. zawarto wyłączenie spod egzekucji zajętych zwierząt hodowlanych w przypadku braku możliwości sprzedaży ich odpowiedniej osobie. Przepis ten określa, że zajęte zwierzęta hodowlane w rozumieniu ustawy z 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich⁵³ wyłącza się spod egzekucji, jeżeli nie mogą być sprzedane osobie, która wykaże, że posiada gospodarstwo rolne, w którym istnieją warunki do dalszej hodowli tych zwierząt. Celem tego ograniczenia jest więc zapewnienie stosownej kontroli nad hodowlą zwierząt hodowlanych.

Egzekucja z określonych w art. 829³ k.p.c. zwierząt nie jest bezwzględnie niedopuszczalna, ale ograniczony jest krąg podmiotów uprawnionych do ich nabycia i dopiero wobec braku potencjalnego nabywcy spełniającego te warunki nastąpi wyłączenie tych zwierząt spod egzekucji. W przeciwnie-

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ A. Adamczuk, *Art. 829(3)*, w: M. Manowska (red.), *Kodeks...*

⁵² P. Szymaniak, *Wchodzi w życie nowelizacja k.p.c. Wzmocnienie dla rolników à rebours*, „Dziennik Gazeta Prawna”, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/orzeczenia/artykuly/8329486,egzekucja-nowelizacja-kpc-wzmocnienie-dla-rolnikow.html> [dostęp: 25.10.2023].

⁵³ Ustawa z 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz.U. z 2021 r. poz. 36).

stwie do ograniczeń egzekucji zawartych w art. 829¹ i 829² k.p.c. w pełni dopuszczalne jest w tej sytuacji dokonanie zajęcia przedmiotowych zwierząt.

Na organie egzekucyjnym przy egzekucji ze zwierząt hodowlanych ciąży dwa dodatkowe obowiązki: 1) obowiązek stwierdzenia, czy zajęte zwierzęta są zwierzętami hodowlanymi w rozumieniu ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, 2) przy pozytywnym wyniku tego badania – obowiązek ustalenia, czy potencjalni nabywcy spełniają wymogi ustawowe, a zatem czy posiadają gospodarstwo rolne, w którym istnieją warunki do dalszej hodowli tych zwierząt. Ponadto mimo braku takiego wymogu celowe wydaje się zawarcie w obwieszczeniu o licytacji informacji o warunkach, jakie dodatkowo musi spełnić nabywca zgodnie z art. 829³ k.p.c. i o obowiązku wykazania spełniania tych warunków.

Potencjalny nabywca ma obowiązek wykazać organowi egzekucyjnemu, że spełnia warunki do nabycia zwierząt hodowlanych, a zatem udowodnić, że posiada gospodarstwo rolne i że w gospodarstwie tym istnieją warunki do dalszej hodowli tych zwierząt. Nie wystarczy tu więc jedynie złożenie oświadczenia o spełnieniu tych warunków. Udowodnienie przedstawionych okoliczności może w szczególności nastąpić co do istnienia gospodarstwa przez przedstawienie nakazu płatniczego podatku rolnego, a co do stosownych warunków w tym gospodarstwie – zaświadczenia od związku hodowców wydanego na mocy przepisów ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich.

W ustawie nie określono momentu, w którym potencjalny nabywca ma wykazać swoje kwalifikacje. W związku z tym, że art. 829³ k.p.c. obok art. 867² § 2 k.p.c. określa kolejny przypadek niemożności uczestnictwa w licytacji, dla racjonalności przebiegu licytacji należy jednak przyjąć, że wykazanie uprawnień do nabycia zwierząt hodowlanych powinno mieć miejsce przed przystąpieniem do licytacji. Każda ze stron postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 870 § 1 k.p.c. może zaskarżyć udzielenie przybicia w danym postępowaniu egzekucyjnym, wskazując naruszenie przepisu o wyłączeniu od udziału w przetargu osoby, która jej zdaniem nie wykazała stosownych warunków do nabywania zwierząt hodowlanych.

Warto podkreślić, że warunki wyznaczone nabywcy zwierząt hodowlanych obowiązują nie tylko w klasycznym przypadku sprzedaży licytacyjnej zwierząt hodowlanych (lub sprzedaży w drodze licytacji elektronicznej – art. 879¹ i n. k.p.c.), ale także w przypadku sprzedaży tych zwierząt z wolnej ręki (art. 864¹ k.p.c.) oraz przejęcia tych zwierząt hodowlanych na własność przez wierzyciela (art. 875 i 877 k.p.c.).

5. Wyłączenia zastosowania przepisów określających przedmiotowe ograniczenia egzekucji

Ustawowe ograniczenia przedmiotowe w egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego doznają dwóch rodzajów wyłączeń tych ograniczeń: 1) uchylenia przywilejów egzekucyjnych, a mianowicie ograniczenia stosowania wybranych przepisów w sprawach o egzekucję alimentów oraz o egzekucję należności powstałych w związku z pracą zarobkową wykonywaną w gospodarstwie rolnym dłużnika (art. 829⁴ k.p.c.), 2) wyłączenia ogólnego stosowania przepisów art. 829¹–829⁴ k.p.c., co następuje w przypadku równoczesnego poddania egzekucji wszystkich nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika.

W myśl art. 829⁴ zd. pierwsze k.p.c. w sprawach o egzekucję alimentów lub renty mającej charakter alimentów, jak również w sprawach o egzekucję należności powstałych w związku z pracą zarobkową wykonywaną w gospodarstwie rolnym dłużnika nie stosuje się przepisów art. 829¹ pkt 1, 3–5 i 14 k.p.c. oraz art. 829² k.p.c., chyba że egzekucja dotyczy świadczeń zaległych za okres dłuższy niż 6 miesięcy. Wyłączenie ograniczeń egzekucji dotyczy zatem dochodzonych wierzytelności uprzywilejowanych za okres do 6 miesięcy.

Ustawodawca wyłączył zastosowanie części przywilejów egzekucyjnych dłużnika w stosunku do składników gospodarstwa rolnego w sytuacji, gdy egzekwowane są należności uprzywilejowane⁵⁴, a zatem ze względu na szczególną ochronę wierzycieli w sprawach o egzekucję alimentów, jak również w sprawach o egzekucję należności powstałych w związku z pracą zarobkową wykonywaną w gospodarstwie rolnym dłużnika⁵⁵. Dotyczy to egzekucji należności głównych tych wierzytelności i odsetek za zwłokę świadczeń zaległych. Wyłączeniu zakazu egzekucyjnego nie podlegają natomiast, niewymienione wyraźnie w tym przepisie, dochodzone należności wierzyciela egzekwującego z tytułu kosztów procesu, ewentualnie dochodzonych kosztów w postępowaniu egzekucyjnym⁵⁶.

Z kolei w art. 829⁴ zd. drugie k.p.c. ustawodawca wprowadził regułę zaliczania nadwyżki uzyskanej z ceny nabycia na poczet pozostałych wymagalnych świadczeń. Zatem jeżeli w toku egzekucji doszło do sprzedaży

⁵⁴ D. Olczak-Dąbrowska, *Art. 829⁴ k.p.c.*, w: T. Szanciłło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz Art. 459–1217*, Legalis 2023.

⁵⁵ I. Gil, *Art. 829⁴ k.p.c.*, w: E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2023.

⁵⁶ W. Głodowski, *Ograniczenia egzekucji...*, s. 270.

rzeczy ruchomej albo przejęcia jej na własność przez wierzyciela, a cena nabycia przekracza wysokość zaległości za okres 6 miesięcy, nadwyżkę zalicza się na poczet pozostałych wymagalnych świadczeń. Należy uznać, że pod pojęciem „sprzedanej rzeczy ruchomej”, określonej w art. 829⁴ zd. drugie k.p.c., rozumie się także sprzedane zwierzęta gospodarskie. Przepis art. 829² k.p.c. określa uchylenie przywileju egzekucyjnego m.in. w stosunku do stad podstawowych zwierząt gospodarskich (art. 829¹ ust. 1 k.p.c.). W tym przypadku należałoby więc postulować wprowadzenie przez ustawodawcę poprawnego wyrażenia „zwierzęcia lub rzeczy ruchomej”.

Z kolei art. 829⁵ k.p.c. określa przypadek całkowitego wyłączenia przywilejów egzekucyjnych względem składników gospodarstwa rolnego. Przepis ten wyłącza bowiem zastosowanie przepisów art. 829¹–829⁴ k.p.c. w razie równoczesnego skierowania egzekucji do wszystkich nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika. Regulacja taka zawarta była uprzednio w rozporządzeniu II i rozporządzeniu III. Jej funkcjonowanie wynikało z aktualnego także obecnie założenia, że skierowanie egzekucji do wszystkich nieruchomości rolnych dłużnika prowadzi do faktycznej likwidacji gospodarstwa rolnego, co czyni niezasadnym dalsze utrzymywanie ograniczeń egzekucji co do określonych przedmiotów wchodzących w skład tego gospodarstwa rolnego⁵⁷. Ponadto brak tego rodzaju wyłączenia miałby *de facto* negatywny wpływ na rolników, gdyż kredytodawcy z powodu braku zabezpieczenia nie byłiby skłonni udzielać należytego finansowania prowadzonej działalności rolniczej⁵⁸.

Uwagi końcowe

Wprowadzona nowelizacja k.p.c. była w pełni zasadna, ponieważ przepis art. 830 k.p.c. odsyłający do rozporządzenia wykonawczego nie był zgodny z przepisami art. 31 ust. 3 oraz art. 92 ust. 1 Konstytucji RP. Tym niemniej regulacja art. 829¹–829⁵ k.p.c. – jak przedstawiono wyżej – rodzi wiele uwag, zwłaszcza postulat zmiany brzmienia art. 829⁴ zd. drugie k.p.c.

Należy także zwrócić uwagę na elastyczność regulacji zawartej w dokonanej nowelizacji k.p.c., w której określenie zakresu zwolnień przedmiotowych w egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego nie jest zbyt szczegółowe i kazuistyczne. Zastosowane rozwiązania, w tym użycie nieostrych klauzul,

⁵⁷ M. Komarowska, *Nowe rozporządzenie...*, s. 178. Zob. też wyrok WSA w Warszawie z 3 grudnia 2015 r., IV SA/Wa 2408/15, Legalis nr 1776339.

⁵⁸ W. Danielak, M. Stanikowski, *Nowe zasady egzekucji wobec rolników*, 1.02.2022, <https://legalis.pl/nowe-zasady-egzekucji-wobec-rolnikow/> [dostęp: 10.09.2023].

jest na tyle elastyczne, aby organ egzekucyjny miał możliwość dostosowania procedury egzekucyjnej do konkretnej skali produkcji oraz stopnia zaawansowania technologicznego, uwzględnienia specyfiki danego gospodarstwa i profilu prowadzonej działalności. Oczywiście stosowanie nieostrych określeń w praktyce egzekucyjnej może spowodować wydawanie różnych ocen tej niezbędności przez organ egzekucyjny, jednak taka koncepcja ustawodawcy jest bardziej racjonalna od nieelastycznego i kazuistycznego określania zakresu przedmiotowych zwolnień, zwłaszcza wobec zróżnicowania gospodarstw rolnych, których części składowe podlegają wyłączeniu spod egzekucji.

Jak już wspomniano, obecnie istotą wyłączenia spod egzekucji sądowej jest możliwość ciągłości funkcjonowania gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika. Aktualny stan prawny w zakresie stosowania wyłączenia spod egzekucji przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne został dostosowany do rzeczywistości gospodarczej oraz z pewnością w wysokim stopniu zapewnia ochronę dłużnika egzekwowanego – rolnika, który prowadzi gospodarstwo rolne.

Zastrzeżenia budzi jednak przeważenie regulacji na rzecz dłużnika egzekwowanego, z pominięciem interesów wierzyciela egzekwującego. Istnieje pogląd, że następuje tu tworzenie grupy dłużników nieegzekwowalnych pomimo posiadania majątku o znacznej wartości⁵⁹. Rozwiązaniom tym sprzeciwiała się też Krajowa Rada Komornicza, wskazując, że zarówno poprzednie rozporządzenia, jak i obecne przepisy k.p.c. uniemożliwiają prowadzenie egzekucji z przedmiotów należących do rolników, wykluczając spod egzekucji określoną grupę społeczną, przez co rolnicy zyskują „swoisty immunitet egzekucyjny”⁶⁰. Wiele podmiotów, ustosunkowując się do działań legislacyjnych dotyczących ograniczeń przedmiotowych w egzekucji względem rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, zauważyło ponadto celowość usunięcia z art. 829 k.p.c. pkt 15 i 16, ograniczających możliwość zabezpieczenia kredytu, i w efekcie dyskryminacji rolników w kwestii możliwości uzyskania takiego kredytu⁶¹. Stanowisko takie prezentowane

⁵⁹ Uwagi Prezesa Sądu Apelacyjnego w Szczecinie do projektu rozporządzenia II, za: M. Komarowska, *Nowe rozporządzenie...*, s. 180.

⁶⁰ Stanowisko Krajowej Rady Komorniczej z 19 października 2021 r. <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/0FB4B15909A22551C12587740026D7F6/%24File/1225-005.pdf> [dostęp: 9.09.2023].

⁶¹ Stanowisko Związku Banków Polskich z 7 lipca 2021 r. wobec projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego do druku nr 1225 sejmiku IX kadencji <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/88CA11E41510B3C3C125870B00591AE5/%24File/1225-001.pdf> [dostęp: 10.09.2023].

było także wcześniej w literaturze na temat lustrzanych uregulowań tego zagadnienia w rozporządzeniu III⁶².

Uznając co do zasady celowość pewnych ograniczeń egzekucji z części składowych gospodarstwa rolnego, można mieć zastrzeżenia do rozszerzenia tych ograniczeń o pkt 15 i 16 art. 829¹ k.p.c. Regulacje te dla możliwości przeprowadzenia egzekucji wymuszają wszczynanie przez dłużnika egzekucji ze wszystkich nieruchomości wchodzących w skład danego gospodarstwa rolnego, podczas gdy dla zaspokojenia dochodzonych wierzytelności wystarczyłaby egzekucja tylko z części tych nieruchomości. Należy także zwrócić uwagę, że egzekucja z nieruchomości jest sposobem egzekucji, którego przebieg jest znacznie rozciągnięty w czasie, a więc w trakcie tego postępowania rolnik, dalej gospodarując, może podjąć starania o dobrowolne spłacenie dochodzonej wierzytelności. Nie jest zatem konieczne wprowadzanie w tej sytuacji ustawowego ograniczenia egzekucji.

Istotna jest także relacja prowadzonej jednocześnie z części składowych gospodarstwa rolnego egzekucji sądowej i egzekucji administracyjnej. W przypadku zbiegu tych egzekucji zastosowanie ma art. 773 k.p.c. i odpowiadający mu art. 62 ustawy z 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁶³, określające, który organ egzekucyjny w danej sytuacji będzie właściwy do dalszego prowadzenia egzekucji. Ponadto zgodnie z art. 838 k.p.c. gdy w przypadku zbiegu egzekucji sądowej i egzekucji administracyjnej organ egzekucyjny sądowy prowadzi obie egzekucje, wówczas przepisy k.p.c. o ograniczeniach przedmiotowych stosuje się również do należności podlegającej egzekucji administracyjnej. Przepisy ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, określające ograniczenia egzekucyjne, będą miały natomiast zastosowanie, gdy określone w jej przepisach ograniczenia będą mniejsze. Regulacja to pozwala rozstrzygnąć przypadki, gdy zwolnienia przedmiotowe dotyczące tego samego składnika gospodarstwa rolnego są różne w obu toczących się równocześnie egzekucjach.

Odpowiednikiem art. 829¹–829⁵ k.p.c., określających ograniczenia w egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego, jest przepis art. 8a ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, zawierający ograniczenia podobne, lecz nie identyczne. Zasadny wydaje się więc wniosek o pełne ujednoczenie przez ustawodawcę tych regulacji. Zamyśl racjonalnego ustawodawcy o zastosowaniu tych ograniczeń egzekucji jest przecież taki sam,

⁶² G. Julke, *Przedmioty należące do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, które nie podlegają egzekucji*, „Nowa Currenda” 2017, nr 11, s. 31.

⁶³ Ustawa z 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 479 ze zm.).

niezależnie od tego, czy postępowanie jest prowadzone w drodze egzekucji sądowej, czy egzekucji administracyjnej.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczuk A. (2022), *Art. 829(1)*, w: M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. II: *Art. 478–1217*, LEX/el.
- Adamczuk A. (2022), *Art. 829(3)*, w: M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. II: *Art. 478–1217*, LEX/el.
- Budzinowski R. (1991), *Pojęcie gospodarstwa rolnego według kodeksu cywilnego (rozważania na tle art. 553 k.c.)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” z. 3.
- Budzinowski R. (1992), *Koncepcja gospodarstwa rolnego w prawie rolnym*, Poznań.
- Danielak W., Stanikowski M. (2022), *Nowe zasady egzekucji wobec rolników*, 1.02.2022, <https://legalis.pl/nowe-zasady-egzekucji-wobec-rolnikow/> [dostęp: 10.09.2023].
- Flaga-Gieruszyńska K. (red.) (2021), *System postępowania cywilnego*, t. 8: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa.
- Flaga-Gieruszyńska K. (2022), *Art. 829¹ k.p.c.*, w: K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis.
- Gil I. (2023), *Art. 829¹ k.p.c.*, w: E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis.
- Gil I. (2023), *Art. 829⁴ k.p.c.*, w: E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis.
- Głodowski W. (2008), *Ograniczenia egzekucji ze składników gospodarstwa rolnego*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.
- Grzegorzczak P. (2010), *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa.
- Jagiela J. (2020), *Art. 824*, *Umorzenie z urzędu*, w: A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV: *Art. 730–1095(1)*, Legalis.
- Jeżyńska B. (2016), *Przedsiębiorca rolny we współczesnym ustroju rolnym*, w: P. Litwiniuk (red.), *Kwestia agrarna. Zagadnienia prawne i ekonomiczne*, Warszawa.
- Julke G. (2017), *Przedmioty należące do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, które nie podlegają egzekucji*, „Nowa Currenda” nr 11.
- Komarowska M. (2017), *Nowe rozporządzenie określające przedmioty należące do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, które nie podlegają egzekucji*, „Studia Iuridica Agraria” t. XV.
- Korzycka M. (red.) (2019), *Instytucje prawa rolnego*, Warszawa.
- Kościółek A. (2023), *Art. 829¹ k.p.c.*, w: A. Olaś (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Cz. III*, Legalis.
- Kościółek A. (2023), *Art. 829² k.p.c.*, w: A. Olaś (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Cz. III*, Legalis.
- Marciniak A. (2023), *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, LEX/el.
- Nowak A. (2018), *Ograniczenia egzekucji z przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne (art. 830 k.p.c.)*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” nr 8.
- Olczak-Dąbrowska D. (2023), *Art. 829⁴ k.p.c.*, w: T. Szanciłło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II: *Art. 459–1217*, Legalis.

- Pietrzkowski H. (2016), *Art. 829. Ograniczenia przedmiotowe*, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V: *Postępowanie egzekucyjne*, LEX/el.
- Szymaniak P. (2022), *Wchodzi w życie nowelizacja k.p.c. Wzmocnienie dla rolników à rebours*, LEX/el.
- Wengerek E. (1998), *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa.
- Zedler F. (1995), *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, t. II: *Postępowanie egzekucyjne (art. 738–843 k.p.c.)*, Toruń.
- Zedler F. (1996), *Glosa do uchwały SN z dnia 30 maja 1996 r.*, III CZP 56/96, Lex nr 385888057.